

"שלשה בינוני שבהם הקדש" דהא "שחוששים אף לבינוני משום דלגבי קטן עין יפה הוא", אבל הא דאמרין הכא צטור צטורי הגדול שבהם הקדש היינו לא מטעם דכל המקדיש צעין יפה מקדיש, אלא משום שכלשון "צור צטורי" משמעותו הגדול שבהם) או כדאמרין התם בגמרא שאני לוקח מהקדש. דנהי גבי הקדש יש צממעת הלשון "צור צטורי הקדש", שהגדול שבהם כאילו אמר "אחד מצמי" שכולם מגדול עד הקטן ישנם כלשון המקח. וכיון שהספק הוא מה יש צממעת הלשון, א"כ הא שפיל הצית מראהו נפול, אין זה אלא משום ספק דמסקא לן צהאי לישנא ויד צעל השטר על התחמונה, שהמוכר הוא המוחזק צממים, והלוקח הוא המוציא ועליו להציא ראייה.

והא דאיתא צממכתין (דף קע"ג ע"א) "אלא מעמיה שדי מכורה לך שדה גדולה מכורה לו? שדה שיש לי מכורה לך כל שדותי מכורין לו? התם יד צעל השטר על התחמונה". הא דמשני "יד צעל השטר על התחמונה" היינו משום הקושיא "שדה שיש לי מכורה לך כל שדותי מכורין לו". שהספק הוא כלשון המקח אם שדה אחת הוא מכר לו או שיש צממעות הלשון הזה שהוא מוכר לו כל שדותיו (והאי "שדה" כמו "שדה אדום" וכמו "צממה רצה" רש"י שם). וכיון שהספק הוא מה יש צממעת הלשון, א"כ הא שנותן לו אלא שדה אחת, אין זה אלא משום ספק דמסקא לן צממעת הא לישנא, ויד צעל השטר על התחמונה שהמוכר הוא המוחזק. אבל צאמר "שדי מכורה לך" הוא נותן לו הפחמה שצטות מדין ודאי כצואר לעיל, ואפילו אם דמי המקח עודם ציד לוקח, אין הלוקח יכול לטעון כי לשדה הגדולה נצמונה, עכ"ל ה"חזון יחזקאל", יעוי"ש"ה צכל דצריו הקדושים צזה.

והנה עפ"י דצריו הקדושים הללו של צצוד צצנו יחזקאל זצוק"ל אצרו עינינו צעצהש"ת לצאר היצב צעניי ספיקות כלשון השטר, וכמש"ת צס"ד.

א) חבן צצ"צ פ"א א' "הקונה שני אילנות צתוך שדהו של צצירו לא קנה קרקע". וצגמ'

הרצ"א שצכל צית שיהיב ליה אצמרינ יצ צרירה והוצרר הדצר למפרע שהצית הזה שהוא יהיב ליה עכשיו הוא אצתו הצית שצמכרו, הרי מה שנותן לו הוא נותן לו צמורת ודאי שזה הוא מקחו. ולצסוף הוא מציק שם דצמי שפיר אפילו אי נקטינ כשאר גדולי הצממים שפסקו צכל מקום צשל תורה אין צרירה, אבל שאני הכא צמכר וצממנה שקיומם אינו תלוי בצרירה, שהרי צשעת מעשה הקנין אפשר שיתקיים המכר צלי צרירה, ולפיכך אין דין צרירה מעכצ צמעשה הקנין אפילו אם חל המקח מלמפרע. וכי אצמרינ אין צרירה, אלא היכא שאנו מוכרצים לומר דזה שהוא עכשיו חל מעיקרא, ואם לא נאמר צו הוצרר הדצר למפרע אין לו קיום (וכרוכלא קחשיב שם דכל הני שאצמרינ צהם אין צרירה, לא מצממח צהם קיומם אלא אם נימא שחלים מעיקרא והוצרר הדצר למפרע).

אך עדיין קשה מהא דאיתא צממחות (דף ק"ט ע"א) על הא דצמי שם "צית צציתי אני מוכר לך ונפל מראהו נפל" "דשאני לוקח דיד צעל השטר על התחמונה", הרי צממע דהא דמראהו נפל היינו לא צמורת ודאי אלא ספק, "מפני שהמוכר מוחזק צממים הלכך הוה הלוקח המוציא מצצרו עליו הצייה" (רש"י שם) ? ויש לומר דשאני צין מוכר לו צית צצמיו (או צית צצמיו כלשון הרמצ"ס צהלכות מכירה) וצין מוכר לו אחד צצמיו, והא דאיתא צממכתין (דף ס"א ע"ב) "ההוא דאמר ליה חצריה ארעא דצי חייא מוצננא לך והוא ליה חרמי ארעמא דהוה מתקרי דצי חייא" דצהני חרמי צחראי צמוכר לו אחד צצמיו, ודאי כל הצמים הגדולים והקטנים שייכים צלשון המכר, וכן צהני חרמי ארעמא דצי חייא גם הגדולה והקטנה ישנה צלשון הוצינא דמוצן ליה. לפיכך מה שהוא נותן, לו צמורת ודאי הוא יהיב ליה, כי זה הוא הצית שצמכרו לו, שהרי ישנו צכלל לשון המקח. אבל צמוכר לו צית צצמיו או צית צצמיו מצפיקא לן, אי הא דיחד לו צית צצמיו, היינו משום שצוונתו להצית המיוחד והגדול שצצמיו, דומיא דהאומר "צור צטורי הקדש הגדול שבהם הקדש" — חורא צחורא קאמר" ואין הצינוני צכלל הספק (ושאני הא דצמי שם צממנה

לזנו דלא כמז אה הכוי, וכ' הרמז"ס בפיה"מ
דהוא משום שהעיקר אללנו יד צעהש"ט עה"ת
והממע"ה עיי"ש, וודאי תפיסה לא מהניא,
דהכל הוא גדר אחד, דמדהו"ל לפרש ולא פירש
תפיסה לא מהניא עכ"ל, עיי"ש"ה צ"אור שמח".

(ב) ויש לעיין טובא דא"כ הלא כל עיקר דינא
דב' אילנות הוא מטעם ספק במכירה,

[ועי' באו"ש גופא מעשר פ"ג ה"ז וזכורים פ"ג
הי"ג שז' דהוא ספק במציאות, מה דעת המוכר
והלוקח בקנין ב' אילנות, אי דעתם גם על
הקרקע, דומיא דמש"כ המשל"מ ה"ל שכירות פ"ו

ה"ז בספק דתפוס לשון ראשון או אחרון, דהוא
ספיקא במציאות דדעת האומר עיי"ש, ולענ"ד
הוא מפורש כן ברש"ס ב"ב ק"ה א' ד"ה
קמ"ל דהספק הוא דכיון דמכור"ד אמרם לחרוייהו
לשונות הסוחרים אין ידוע על איזה נתכוין יותר
עיי"ש, והיינו כהמשל"מ דהוא ספק בכוונתו],

וא"כ אמאי מיימי זכורים מספק, נימא דודאי
לא קנה מדלא פירש. ואין לחלק דתפיסה באמת
לא מהניא, מ"מ ספיקא הוי, חדא דמה סברא
היא זו, ועוד דא"כ יהי' בכל יד צעהש"ט עה"ת
כן, ולפ"ו זהא דב"ב ס"א ב' זההוא דא"ל
לחבר"י ארעא דבי חייא מזבנינא לך, והווי לי
חרטי, אמר רב אשי חדא א"ל חרטי לא א"ל,

וכ' הרש"ס דנוטל הפחתה שנשתייהן דיד צעהש"ט
עה"ת עיי"ש [ועי' ברמז"ס פכ"א ממכירה ה"כ],
וכן זהא דב"ב קע"ג א' אמר לי רבינא לרבא
אלא מעתה שדי מכורה לך שדה גדולה מכורה

לו, שדה שיש לי מכורה לך כל שדותי מכורין
לו בתמי', תחם יד צעהש"ט עה"ת עיי"ש ונוטל
הקטנה שצדדותיו, כשמ"כ הנמוק", [ועי' ש"ך
סי' רי"ח סק"ג], אטו נימא דהנהו חרי דינים
דהאי לוקח יציא זכורים מפירות שינמחו דהאי
שדה רק מספק ולא יקרא, ולפ"ו גם המוכר
יציא ולא יקרא מהנך שדות המסופקים דפשו
גבי', זה דבר רחוק ולא אישתמיט שום פוסק
למימר הכי, א"ו דמציא וקורא, דמדלא מהניא
תפיסה לא הוי ספק, רק מדין ודאי אחאן עלה,
וא"כ חזינן דחלוק דין ב' אילנות מהנך דיד
צעהש"ט עה"ת, ואפילו אם נאמר דדעת האו"ש
כהגר"מ ז"ל מפינסק בשו"ת מלבושי יו"ט

חנן תחם [בזכורים פ"א מ"ו] הקונה שני אילנות
בחוץ שדהו של חבירו ה"ו מציא ואינו קורא,
וציאו בגמ' פ"א ב' דספוקי מספקא להו לרבנן
בקונה ב' אילנות אי קנה קרקע עמהן [דשמא
חשיבי שדה האילן עי' רש"ס צמשה], ולענין
מקח וממכר לא קנה קרקע, דיד מוכר המוחזק
על העליונה, ומספיקא לא מפקינן מיני', אבל
לענין זכורים מציא מספק שמא קנה, ואינו קורא
שמא לא קנה ומיחוי כשיקרא. אי נמי דילמא
אחי לאפקועינהו מתרומ"ע [ועי' לשון הרמז"ס
בפיה"מ זכורים פ"א מ"ו].

והנה לקמן בסוגיא פ"ג א' איבעיא לגמ' במכר
לו שנים בחוץ שלו ואחד בחוץ של חבירו,
או אחד על המינר, ובהפסיק בור, או ריכבא
דדיקלא, או אמת המים או דרך הרבים עיי"ש,
ועלו כולן בחיקו, וכ' הרמז"ס פכ"ד ה"ד ממכירה
דבכל אלו לא קנה קרקע, וכ' צמ"מ דהיינו ככל
ספיקא דממונא דמוקמינן ביד המוחזק, וזה שלא
כ' הרמז"ס דמהניא תפיסה כשיטתו בכ"מ, היינו
משום דקרקע בחזקת בעלי' עומדת ולא מהניא
תפיסה כצ"מ ק"ב ב' עיי"ש ותמה צ"אור שמח":
הא גם להלן פכ"ו ה"ד ממכירה גבי הא דסלקא
בחיקו ב"ב ע"ה א' אי מחני' דקחני אליבא
דרבנן דמכר את החמור לא מכר כליו הוא גם
צעודן עליו, כ' הרמז"ס דלא קנה השק ומרכבה
הנשים, אפי' היו עליו בשעת המכר, ולא הזכיר
מתפיסה כלום, אע"ג דבמטלטלין מיימי.

ומתוך כך חידש ה"אור שמח" דשאני ספיקות
לשונות מכירה, דכיון דלוקח יהיב דמי,
הו"ל לפרש מה כוונתו לקנות דהאי מקח כצ"ב
ע"ה א' זה הי' לו לפרש לפיר"ח ברש"ס שם,
רק חו"ל אמדו לורך התשמישים הנמכרים עם
כל דבר, אבל בדברים המסופקים לחו"ל אי הווי
בכלל, בזה הו"ל ללוקח לפרש, ומסתמא לא זצין
רק מה שדעת חו"ל ברור שנמכר, אבל הספיקות
מדלא פירש הפסיד, ואפילו תפס אינו מכור
ומפקינן מיני', ודימה זאת להא דמוכר שור משורי
נותן לו הקטן דיד צעהש"ט עה"ת, וכ' בהשגות
דתפיסה לא מהניא, ועוד כ' דכ"ה גם הדין
בהא דזכורים פ"ב מי"א זכות חיתו וזהממו

חור"מ סי' ה' דנותן לו הפחות מדין ודאי, ואפילו קנה בקודר או באגב או קרקע בשטר והלוקח עדיין מוחזק במעות, נותן לו המוכר הפחות ומוציא המעות, דנתקיימו חנאי המכירה, א"כ ה"נ נימא דב' אילנות דודאי ל"ק קרקע, ואמאי מייתי בכורים כלל, והא"ש הלל מדמי להו אהדדי [ובשלמא על הגר"מ ז"ל לק"מ, דהוא יאמר דיד בעהש"ט עה"ת וספיקא דב' אילנות ב' ענינים נפרדים נינהו, וכמשי"ת להלן בס"ד].

רע"ק טובא במש"כ הא"ש מהא דבכורים פ"ב מי"א בכותב חימו ובהמתו לבנו דאין הכי בכלל, וכי הר"מ דהוא מדין יד בעהש"ט עה"ת, וכי הא"ש דלפי"ו לא מהניא תפיסה, וד"ו ז"ע בשמים, חדא הא הא"ש מציא מהא דב"ב פ"א א' זה הי' לו לפרש זה לא הי' לו לפרש לפיר"ח ברש"ש שם וכנ"ל, והא התם מבואר החילוק בין מכר למתנה, שצמחנה דהמקבל יש לו בושח מהנותן ואין לו לפרש, הלכך עלי' דנותן רמיא לגלויי מה אינו נותן לו, ואם לא פי' קנה הכל כמ"ש ברש"ש, והנה הא דהכותב חימו לבנו ודאי צותן מתנה מיירי, ככל הנהו משניות דהכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו דב"ב קל"ג ב' וי' הנמוק"י הכותב בלשון מתנה עיי"ש, והכותב נכסיו לבניו נריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה דב"ב קל"ו א' ועי' רש"ש דצמחנה מיירי, ושכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים וכו' מתנתו קיימת דב"ב קמ"ו ב', וא"כ מהיכא פסיקא לי' להא"ש דאי תפס הכי לא מהני, הא ממקום שצא מוכרע דמתנה שאני. ועוד דאדרבא לענ"ד נראה ראיה להיפוך דזהא תפיסה מהניא מהא דב"ב ק"נ ב' אמר נכסי לפלניא [שכ"מ שאמר נכסי לפלניא, א"נ צבריא שהקנה בקודר ואמר נכסי לפלניא, רש"ש] דאיבעיא להו קנ"א א' ס"ת מאי תיקו, וכי הרמב"ם פי"א הט"ו מוכי' ומתנה דס"ת ספק הוא אי הוי בכלל נכסים ולא קנה, ואי תפס אין מוציאין מידו עיי"ש [ועי' קצוה"ח סי' רמ"ג סק"י ב'], וז"פ דהספק אי כיו הוא בכלל חיי' הוא כאותו ספק אי ס"ת בכלל נכסים, וא"כ תפיסת הכי מהניא, [ועי' ח"י רעק"א בגליון השו"ע חור"מ סי' רמ"ח סי"א

ג) והנראה צעה"י [ויסוד הדברים מבואר היטב ב"חזון יחזקאל" ב"ב פ"ד ה"א] דביד בעהש"ט עה"ת אי מהניא תפיסה יש צוה שני ענינים, דהנה באומר שור משורי כל שוריו בכלל לי' שור, וכד יהיב לי' חד הרי גם זה בכלל הלשון שצטר, וקיים תנאו, ושור מאי שייכא תפיסה הכא, וכמש"כ הא"ש שם ההשגות, והוא צה' זכ"י פ"ג ה"ה, וכן צהא דב"ב ק"ו ב' במוכר חיי שדהו דלוקח נוטל כחוש, דיד בעהש"ט עה"ת, וכן צח"י בדרוס חיי מוכר לך שם ק"ו ב' הלל משמעות הלשון כפולה, גם חיי וגם דמי חיי, וכן צהא דב"ב קע"ג א' צשדי מכורה לך הג"ל, דכל השדות בכלל הלשון, [אמנם צהנהו צחראי בין כך לא מהניא תפיסה, דקרקע צחוקת בעלי' עומדת ככ"מ ק"ב ב'], דפשיטא דרק אחד מכר לו, וכ"א נקרא בלשון זה, וממילא כחוש צשטר, וקיבל מה צציקש, ושור לא תועיל תפיסה. לא כן הוא באומר נכסי או חיי או צהמה, דצמתו לו כל נכסיו או כל חימו וצמתו אכתי הס"ת או הכי שצידו הוא ממון המוטל צספק, דימתן דגם הוא בכלל לי' השטר מתנה, ועדיין לא קיבל הכל, והוי כספק צכור דב"מ ו' ב' דפסק הרמב"ם פ"ה בכורות ה"ג דאי תקפו בהן לא מפקינן מיני', וזה ברור ופשוט צעה"י.

ויש להציא ראיי' לד"ו מצ"ב קס"ה ב' ת"ר כסף אין פחות מדינר כסף, כסף דינרין ודינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף, כסף צדינרין אין פחות מצשני דינרין דהב כסף. ועוד ת"ר דהב אין פחות מדינר דהב, דהב דינרין ודינרין דהב אין פחות משני דינרין דהב, דהב צדינרין אין פחות מצשני דינרין כסף דהב. והקשו בגמ' קס"ו א' וזה צדינרין אין פחות מצשני דינרין כסף זהב, ואימא דהבא פריכא צחרי דינרי דהבא קאמר, אמר חז"י יד בעהש"ט עה"ת, ופריך א"ה רישא נמי [ופי' ר"ח צמוס' דהיינו צרייתא קמיימא כסף צדינרין אין פחות מצשני דינרין זהב כסף, אימא כספא נסכא צחרי דינרי כספא קאמר], א"ר אשי רישא דכתב דינרי, סיפא

זאת, דהא לכ"ע הכי משמע, בין כסף ובין זהב, ואם איתא דזהב הלוהו אין הניח המלוה ואין חתמו העדים על שטר שנכתב סתם בל' דינרין, ואיכא למיטעי בכסף, דודאי גם כסף משמע, אלא ודאי דזה הוי ראי' וזיכור דבאמת כסף בלבד הלוהו, ולשון השטר מסייעו ללווה, והוי דומיא דב"מ ד' ב' בשטר שכתוב בו סלעים או דינרים, מלוה אומר ה' ולווה אומר ב', נותן לו ב' ונשבע היסת על השאר עיי"ש, וכ' השו"ע חו"מ סי' מ"ב סי"ב דאי תפס מפקינן מיני, וכ' הסמ"ע סקל"ב והש"ך סקל"ו והגר"א סקל"ד דהיינו משום דקא' מסייע לי' שטרא ללווה, דמיעוט רבים שנים, והנה טעם זה נאמר בגמ' כדי לפוטרו משבועת התורה, וכתב זהו הם גם טעם לזה דלא מהניא תפיסה למלוה [ויסוד לדבריהם מש"כ הנמוק"י ב"מ ק"י א' הביאו הש"ך סקל"ה עיי"ש], והיינו דכיון דדינרים גם שנים וגם יותר משמע, ונכתב סתם, הרי העדים החתומים בו מעידים דשנים היו, דאל"כ הו"ל

לנקוב הסכום להדיא, עיי"ש ברש"י, והכא נמי הכא כיון דדינרין בין כסף ובין זהב משמע לכ"ע, אי לאו שהלוהו כסף לא היו כותבין דינרין סתם, וכיון שמסייע לי' שטרא ללווה לא מהני תפיסה.

וה"ה והוא הטעם במש"כ הרהמ"ג פכ"ו הי"ו ממלוה ולווה דבזה"ו אין חילוק בין דינרין לדינרי, לפי שאין אנו מדקדקין עכשו בלשון כ"כ ולכך השמיטוהו הרי"ף והרמב"ם עיי"ש, וכ' עלה הרמ"א חו"מ סי' מ"ב סי"ג דנותן לו הפחות עיי"ש, וזה ודאי שהתפיסה לא תועיל, דתרווייהו בין דינרין בין דינרי, משמע בין כסף ובין זהב. וכמש"כ צביאור הגר"א שם סקל"ה לדמותו לדינרין שכ' התוס' דבין כסף בין זהב משמע ואפ"ה נוטל הפחות עיי"ש.

[וה"ה והוא הטעם ג"כ בזה דמזכיר בשו"מ מהר"ם, מועתקת במרדכי ב"ב סי' תקנ"ט, באמר לחתמו שיעול כאחד מהבנים, דומיא דב"ב קכ"ח ב', שכ' דיטול כפשוטו ולא כזכור דיד דע"הש"ט ע"ה"ת, ודאי תפיסה לא מהניא בזה כיון דתרווייהו משמע, והרי"ז כמי שיש לו שני ס"ת, קטן וגדול, ונתן אחד מהם, שנותן הקטן, ועל הגדול לא מהניא תפיסה. וה"ה במש"כ

דכתב דינרין. וכ' התוס' קס"ו א' ד"ה אמר ר"א דדינרי אינו משמע אלא זהב, אבל דינרין משמע בין כסף בין זהב, ולהכי מוקמינן ההוא דסיפא [זהב צדינרין] בשל כסף משום דיד דע"הש"ט ע"ה"ת, ובסוף דבריהם כ' דהא דמוקמינן לצדינרין קמייא דכתב דינרי היינו למש"כ כסף צדינרי אין פחות מבשני דינרין זהב כסף, אבל רישא דצדינרין מייירי דאמר כסף דינרין, דינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף, אבל לא מייירי באמר דינרי כסף או כסף דינרי בלא נו"ן ובלא ב"ת דבזה איכא לספוקי [היינו אי כסף עיקר, אי דינרי, דהיינו זהב, עיקר] ויחלוקו, אע"פ שיש לנו לומר הממע"ה ככל ספק ממון, שהרי יש ספק שתיקנו חלוקה [ע"י מש"כ לעיל ס"ב ב' ד"ה דאיתמר, ופי"נ קכ"ו א' ד"ה ובמלוה, ובפ' מי שמת קמ"ה א' ד"ה ורבי יוסי ותוס' חולין ע"ט ב' ד"ה לימא], ואפי' לא היו חולקים היכא דלא תפס, היכא דתפס לא מפקינן מיני עכ"ל ד"ה עיי"ש.

וצ"ע טובא בצדינרין דהב צדינרין אין פחות מבשני דינרין כסף דהב, ומהתוס' הנ"ל יוצא מפורש דתפיסה לא מהניא בזה על זהב, [דהתוס' הלא מוקמי להנך תרי צדינרין דמייירי באופן דתפיסה לא מהניא, ולכך מיאנו לגרוס כסף דינרי בלא נו"ן, וע"י ב"י חו"מ סי' מ"ב אות י"ג], וקשה טובא דהכא נמי ספק הוא, דדינרין בין כסף בין זהב משמע, ומדין יד דע"הש"ט ע"ה"ת נוטל כסף הפחות, כדאמר אבי' וכדכתבו התו' הנ"ל קס"ו א' ד"ה אמר ר"א, וכיון שכ' התוס' דהיכא דתפס מספק לא מפקינן מיני, א"כ ה"ה הכא בזהאי ספיקא דזהב צדינרין נריך להיות הדין דתפיסה מהניא, ולדעת התוס' אינו כן, ונ"ע טעמא דמילתא מאי שנא האי ספיקא מספיקא דדינרי כסף, ואמאי חילקו התוס' צדינרין [וע"י ש"ך חו"מ סי' מ"ב סקל"ט שכ' דכ"ה דעת הרא"ש והטור והמחבר והע"ש להלכה כהאי חילוקא שכ' התוס' לענין תפיסה עיי"ש].

אמנם לפמנ"ת א"ש היטב, דל' דינרין כיון דתרווייהו משמעויות איתנייהו ב', גם כסף וגם זהב בכלל, הלא תרווייהו המלוה והלוה ידעו זאת, והעדים שחתמו על השטר ג"כ ידעו